

נראה פשוט לפי זה, שזה שכתב הרמב"ם בעל הבית מעל — לא מעל אלא בחתיכה האחת. (וע"ע מו"מ בדברי הגר"ח בשיעורי ר' שמואל רוזובסקי — קדושין ג, ס' שצה-שצט).
 וצריך עיון לדברי הגר"ח, בדין המובא במשנה שם בסמוך, 'הבא לי מן החלון והביא לו מן הדלוסקמא — השליח מעל', והרי לא הוציא בשביל עצמו אלא בשביל בעה"ב, וגם לא היה שלווח בדבר, אם כן אין כאן הוצאה? ועל כרחנו לחלק שכשהביא לו ממקום אחר, הרי עקר שליחותו (גם אם לא נתכוין לשנות אלא סבור שכך אמר לו בעה"ב), ושוב אינו שליח כלל ועיקר, והרי יש כאן הוצאה, גם כשמתכוין בשביל אחרים, אבל כאן הרי לא עקר את שליחותו, אלא שהוסיף דבר אחר כסבור שגם זה בכלל השליחות, הלכך אין כאן הוצאה, שהרי הוא רק 'שליח' ואין לו יד עצמאית.
 ואם חילוק זה נכון, אפשר לישב השאלה מדין 'נזכר בעה"ב' באופן אחר; אם ננקוט שבעה"ב אכן מבטל השליחות כשנזכר (כדברי רש"י בחגיגה י:), נמצא שאין כאן 'שליח' הלכך מעל, שהרי נעקרה שליחותו, וכדין הבא לי מן החלון והביא מן הדלוסקמא].

'לא, בדאזויל' — הגרעק"א עמד על טעמו של רשב"ג שמכרה קיים כל שלא נשתייר שם שדה בת תשעה קבין, והלא מכל מקום מכרה דבר של היתומים בפחות משוויו, שהמקח בטל אפילו בפחות משתות.
 ויש מקום לומר שתקנת חכמים שיכולה האלמנה למכור הקרקע בשלמותה אפילו בניגוד להסכמת היתומים, כל שלא נשאר בה תשעה קבין. וזאת כדי שתוכל למכור בנקל ולמצוא לוקחים. הלכך גם אם טעתה וצריכה להשלים — המקח חל. (עפ"י אילת השחר)

*

'הכל לבעל המעות' — המהרי"ק בתשובה (צה) הביא למעלה מעשרה מקומות בתלמוד שהמושג 'מעות' משמש שם כללי לכל סוגי המטבעות, של נחושת, כסף או של זהב. (וכן כתבו התוס' בב"מ ב"מ מו. ד"ה ולא). ואם כי מצאנו גם שהכוונה למטבע מסוים, הנשבע לחברו לפרוע לו 'סך מעות מנויות', רשאי ליתן לו מכל מטבע. והאריך להוכיח את הדבר. (בכל הדוגמאות שהביא השימוש הוא במלה 'מעות', ברבים. ודומה שכשבאה ביחיד, 'מעה', תמיד הכוונה למטבע המסוים, שהוא שישית הדינר).

דף צט

'מאי רע רע בדמים דאמר ליה אי אייתית לי בשית כל שכן דהוה שוה תרתי סרי' — אף על פי שאמר לו להביא חלוק מסוים, והרי הביא לו, ומניין לחייבו לקנות עבורו חלוק גדול ויקר יותר? — אך הכוונה בטענה זו, היה לך להימלך בי קודם שתקנה, אולי הייתי חפץ שתשלם את כל הסכום כדי לקנות חלוק טוב ויקר. וכיון שלא נמלך הרי עשה על דעת עצמו, הלכך מעל. וכדוגמת מה שאמר אביי (במעילה כ:), כל דבר שיש לשליח להימלך עליו ולא נמלך — מעל.
 והוא הדין להפך, אם קנה לו חלוק טוב יותר בסכום המלא שנתן לו — מעל השליח, שמא היה המשלח מעדיף לקנות החלוק הזול. (עפ"י שפת אמת — מעילה כא.
 לכאורה פשוט יותר לפרש באומר לו 'חלוק בדינר' סתם, ולא פירש לו חלוק מסוים בטיבו ובגדלו, ועל כן היה לו לקנות חלוק בדינר בכל אופן, ללא צורך להימלך בו).

'מודה רבי יהודה בקטנית ששניהם מעלו, שהקטנית בסלע וקטנית בפרוטה... כנא כנא בפרוטה' — פירושו (עפ"י הראשונים), הקטנית אין חילוק באיכותה בין אם נקנית במחיר מועט בין נקנית במחיר

רב, וגם אין הדרך להזיילה יותר בקניה מרובה של דינר לקניה מועטת יותר. הואיל וכן, אין כאן סברת 'גדול הייתי מבקש והבאת לי קטן ורע', כי אין סברה זו אמורה אלא בענין שיכול היה להביא אותו דבר שביקש באיכות טובה יותר משהביא, או בענין שאילו היה קונה בכל הסכום שניתן לו, היה המשלח מרויה יותר, שהיו מוזילים לו המחיר יותר, שנמצא בשינוי ששינה הפסידו באופן יחסי, אבל כאן הלא הביא לו את הכמות שביקש באיכות ובמחיר הטובים. ולומר שהיה יכול להביא לו כמות גדולה מזו במלוא הסכום שנתן לו, ולא היה לו להביא ממין אחר — אין זו טענה לבטל השליחות, כיון שהביא לו בדיוק מה שביקש ולא הפסידו כלום רק הרויחו.

(ע"ב) 'לאחד — ואפילו לשנים ואפילו למאה' — כי כן דרך המדברים לומר 'מכור לאחד', כמו שפרש"י, כאומר איני מקפיד למי תמכור אלא כל איש שחפץ לקנות שוה בעיני, וזהו שאמר 'לאחד'. (עפ"י חות יאיר רלב. ע"ש בנידון שינוי השליח ממה שאמר לו משלחו, מתי יש לחוש שבדוקא אמר ומתי אין חוששים).

'שום הדיינין שפחתו שתות או הוסיפו שתות מכרן בטל' — גם כשהוסיפו ונמצאו יתומים מרויחים מכרם בטל. אפשר שהטעם הוא לפי שבדין אונאה אין לחלק בין צד אחד לצד השני, וכיון שלגבי אונאת יתומים מכרם בטל, הוא הדין לגבי לוקח. ורבנו יונה נתן טעם נוסף; כשם שב"ד שלוחים של יתומים, כך הם שלוחים של הלוקחות, שסומכים עליהם שלא יעשו עול ולא ירחמו בדין. (מובא ברא"ש. ונפקא מינה בין הטעמים בשליח שטעה לטובת משלחו — לפי סברא ראשונה נראה שחזרו, כי אין לחלק בין אונאת צד אחד לאונאת חברו. ולפי סברא אחרונה דוקא בבית דין אין לחלק. עפ"י הרא"ש).

'אגרת בקורת' — יש מי שהראה ששם 'אגרת' בכל מקום מורה על פרסום והתאספות הרבים, מלשון 'אוגר בקיץ' — איסוף וקיבוץ. [ולכך מגילת אסתר קרויה 'אגרת', כי נקראת ברוב עם]. אף כאן הכרות בית דין נעשית בבתי כנסיות ובתי מדרשות (כדלעיל סג:), מקום אסיפת עם. (עפ"י נפש חיה לר"ד מרגליות סי' תרצב)

דף ק

'זהלכתא שליח כאלמנה. ומאי שנא מהא דתנן האומר לשלוחו צא ותרומם...' — לעיל הביאו ממשנה זו עצמה להוכיח שבטעות השליח מכרו בטל ואינה כטעות הבעלים, והיינו משום 'לתקוני שדרתיך ולא לעוותי'. אך זהו דוקא בטעות שאינו עשוי לטעות בה, כגון שפיחת או הוסיף יותר מעשרה, [והכי נמי במכירה, כשטעה ביותר משות]. אבל כאן אנו דנים בפחות משות, שאדם עשוי לטעות, והרי רואים משם שעד עשרה תרומתו תרומה. (עפ"י מהר"ם בבאור דהתוס'. וע"ע בבאור קושית הגמרא בספר אילת השחר).

'פרטא בנו של רבי אלעזר בן פרטא בן בנו של ר' פרטא הגדול' — מצינו כמה מחכמי המשנה והתלמוד שנקראו כשם זקנם, אבי אביהם או אבי אמם [כמנהג כמה קהילות כיום] — ע' שבת קג. רבי יעקב ברה דבת יעקב; שם קיה: רבי חלפתא ברבי יוסי (בר' חלפתא); שם קא: 'רבי אבא בר חייה בר אבא', ומוזכר גם בברכות מג: ועוד; פסחים ע: יהודה בן דורתאי פירש הוא ודורתאי בנו; מו"ק ה. 'וכן אמר רבי עזיאל בר בריה דרבי עזיאל רבה' (כלומר רבי עזיאל הגדול, הזקן. וכמו כאן 'רבי פרטא הגדול' — להבחין בינו ובין נכדו; מו"ק כ. 'אמרי ל' רבי אלעזר (בן פדת) לרבי פדת בריה...'; נדרים כג. בטנית בנו של אבא שאל בן בטנית.

שנחסרה השליחות על החתימה, אך הואיל ואין למשלח נפקותא בדבר, לא נתבטלה השליחות על הכתיבה והנתינה. ועיקר הדבר נמצא בשו"ת הריב"ש ריד.
וע' באילת השחר שדקדק מלשון רש"י, שגם כשאמר 'לאחד ולא לשנים', אם לא שיש טעם על הקפדה, אף אם שינו מדבריו לא בטלה השליחות כי תולים שדבריו אינם לעיכובא בדוקא.

ב. אמר 'מכור לאחד' ולא פירש 'ולא לשנים' — רב הונא אמר: מוכר לאחד ולא לשנים. רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרו: לאחד ואפילו לשנים ואפילו למאה. וכן הורה רב נחמן.
א. התוס' צדדו שאם עדיין לא חתמו העדים על השטרות, או אפילו חתמו אלא שכתב לכל לוקח שטר נפרד, נשאר הדבר בספק שמא אינו חפץ להרבות בשטרות. לא נחלקו אלא כשכבר חתמו העדים או כשנכתב הכל בשטר אחד. (וכן צריך לומר בדעת הרי"ף (רא"ש). ומדברי רב האי גאון המובא בתוס' משמע לכאורה שאין לחלק בדבר).
ב. לגרסת רבנו חננאל (וכ"ה בר"ף לפנינו), אם אמר 'באחד' פשוט שכוונתו בדוקא ואם מכר לשנים אינו מכור. לא נחלקו אלא בסתם.

דפים צט — ק

קפו. א. שליח שטעה, האם ממכרו מכר?

ב. האומר לשלוחו: צא ותרום, ופיחת או הוסיף בשיעור התרומה מדעתו של בעל הבית, האם תרומתו תרומה אם לאו?
ג. דיינים ששמו נכסים למכרם, ופיחתו או הוסיפו שתות — האם מכרם בטל אם לאו?
א. שליח שטעה — מכרו בטל. ואף על פי שאין אונאה לקרקעות, בשליח שונה, שאומר לו: לתקן שלחתיך ולא לעוות.
נחלקו אמוראים בדעת רב נחמן, בשליח שטעה בפחות משתות האם מכרו בטל, כדין אלמנה המוכרת נכסי יתומים וטעתה (רב שמואל בר ביסנא), או מכרו קיים כדין דיינים שטעו (רבא). והסיקו הלכה שמכרו בטל, כאלמנה. (ואף רבא עצמו סובר כן, ולא אמר מכרו קיים אלא בדעת רב נחמן. כן תירץ רשב"ם ליישב הסוגיא בקדושין).
א. לפירוש רבנו תם, דלא כרש"י ועוד, בשליח דעלמא ודאי מכרו בטל, שאומר לו 'לתקוני שדרתיך ולא לעוותי'. לא נחלקו אלא בשליח הדיינים שמכר.
בדין שופט המתמנה ברשיון המלך לשפוט יחידי, שטעה הוא או שלוחו — ע' בשו"ת הריב"ש קעט.
ב. מבואר בתוס' שביתר על שתות לדברי הכל מכרו בטל. ואף בפחות משתות, אעפ"י שהמכר קיים לדעה אחת, צריך להחזיר אונאה.
ג. שליח שטעה ומכרו בטל, אפילו רוצה להחזיר מה שטעה אין שומעים לו. (עפ"י שער המלך מכירה ג, ט).
ד. שליח שטעה לטובת משלחו — מרב האי גאון משמע שמכרו בטל כמו אילו טעה לרעת המשלח [אלא שצריך באור בדבריו מדוע נקט 'שתות' הלא אף בפחות מכן מכרו בטל], ואילו רבנו יונה סובר שהרי הוא ככל אדם. (מובא ברא"ש).

ב. האומר לשלוחו צא ותרום — תרום כדעת בעל הבית, בעין יפה או ברעה. ואם אינו יודע דעתו — תרום בבינונית, אחד מחמשים. פיחת עשרה או הוסיף עשרה — תרומתו תרומה, שאומר לו כך אמדתיך. אבל יותר מכן אין תרומתו תרומה. לתקן שלחו ולא לעוות.
שליח שתרם מן היפות ללא שאמר לו בעל הבית — אין תרומתו תרומה, שאין רגילות לתרום מן היפות והיה לו לבקש רשותו. (עפ"י ב"מ כב ותוס').

ג. שום הדיינים שפיתחו תורת או הוסיפו תורת — מכרם בטל. רשב"ג אומר: מכרם קיים, שאם בטל — מה כח ב"ד יפה. ומסרו בשם רבי שפסק כדברי רשב"ג, [ולדעה אחת אף החזיר הדין בדיעבד, משום 'טעות בדבר משנה']. אמר רב נחמן: הלכה כדברי חכמים. [ואעפ"י שסובר רב נחמן 'מה כח ב"ד יפה' בחלוקת נכסי יתומים, שאם העמידו להם אפוטרופוס ובררו להם חלק יפה, אינם יכולים למחות כשהגדילו — בטעות שטעו בית דין אין אומרים סברא זו].

א. הלכה כרב נחמן, שאם טעו הדיינים בשתות מכרם בטל [אם לא היתה הכרזה כדלהלן]. פחות משתות — מכרם קיים. (עפ"י רי"ף ורמב"ם — מלוה יב, יא.)

ולענין לקוחות פסק הרמב"ם (מלוה כב, טו) שאם טעו בית דין בשומה ששמן לבע"ח לטרוף מן הלוקח, אפילו טעו בכל שהו מכרם בטל, שהרי הן כשליח. וע' באור הדבר במ"מ ובכס"מ שם, וע"ש באבי עזריא.
ב. משמע שאין חילוק אם טעו בית דין לטובת היתומים או לרעתם, הדין שוה בכל אופן. (עפ"י רא"ש.)

ג. טעו בית דין באופן שמכרם בטל, ורצו לקיים המקח ולהחזיר האונאה, והלוקח רוצה לבטל המקח — הרמב"ם כתב (מכירה יג, י) שיכולים ב"ד לקיים המקח, והרא"ש צדד בסברא שהדין עם הלוקח.

ד. טעו הדיינים בפחות משתות — כתבו התוס' שצריך להחזיר האונאה, כדין השליח. והרמב"ם (מכירה יג, ג) כתב שהרי זו מחילה, כבהדיוט.

אף לרשב"ג, אם טעו במחצה, כגון שמכרו שוה מאתים במנה או שוה מנה במאתים — מכרם בטל. אם הכריזו על מכירת הנכסים כדין שום היתומים — אפילו שוה מנה במאתים או שוה מאתים במנה — מכרם קיים. (לא אמרו מכרם בטל אלא ללא הכרזה, ואפילו בדברים שאינם טעונים הכרזה, כדלהלן. ולגסת הרי"ף, בדברים הללו אפילו אם הכריזו, אם פחתו או הותירו תורת — מכרם בטל.)

דף ק

קפז. א. בית דין שמכרו נכסי יתומים שלא בהכרזה, האם ממכרם מכר?

ב. אלו דברים אינם טעונים הכרזה?

ג. מכירת מטלטלי יתומים — כיצד?

א. אמר אמימר בשם רב יוסף: בית דין שמכרו בלא הכרזה במקום שצריך להכריז, נעשו כמי שטעו בדבר משנה וחוזרים, ואפילו לא טעו בשומתן.

ב. אלו הן דברים שאין מכריזים עליהם: העבדים (שמא ישמעו ויברחו) והמטלטלין והשטרות (שמא יגנבו). וכגון שייחדם לכתובה או שתפסתם מחיים. תוס'. ופעמים שאין מכריזים כלל, כאשר השעה דחופה, כגון מכירת נכסי יתומים לצורך מס המלך או לצורך מזונות או לקבורה. ויש מקומות שלא נהגו כלל בהכרזה, כגון נהרדעא, שמעולם לא עשו בה אגרת בקורת.

ג. אמר רב יהודה אמר שמואל: מטלטלים של יתומים שמים אותם ומוכרים אותם לאלתר (סמוך למיתת אביהם, שלא ירקבו). רב חסדא אמר אבימי: מוכרים אותם לשווקים. ואין כאן מחלוקת, כאן כשיום השוק קרוב כאן כשהוא מרוחק. וסיפרו על רב כהנא שהיה בידו שיכר של יתומים והשהה עד הרגל, כדי שיקבל מעות מזומנים העוברים לסוחר, אעפ"י שטעמו קרוב להחמיץ.

ו'הכל לי ראות עיני בית דין, וזה שיראה להם תועלת ותקנת היתומים להשהותם עד יום השוק או למכור לאלתר — יעשו'. (רא"ש.)